

“TARIM REFORMU UYGULAMA PROJESİ” KAPSAMINDA KIRSAL KALKINMA PROJELERİ: ÇANAKKALE İLİ KÖY BAZLI KATILIMCI YATIRIM PROGRAMI ÖRNEĞİ

Sibel TAN*

ÖZET

Türkiye’de planlı dönemden beri uygulanan tarım politikalarında 2000’li yıllardan itibaren bazı reformlara gidilmiştir. Bu konuda atılan en önemli adım 2000 yılında uygulanmaya başlayan Tarım Reformu Uygulama Projesidir (ARIP). Köy Bazlı Katılımcı Yatırım Programı (KBKYP), ARIP in kırsal kalkınma bileşenleri kapsamında 16 ilde pilot olarak uygulanan ve projeye dayalı tarımsal yatırımlara %50 hibe desteği sağlayan bir uygulamadır. Projenin en önemli amacı ise kırsal kalkınma konusunda sağlanan uluslararası fonlardan faydalanma potansiyelinin artırılmasıdır. Bu çalışmada Çanakkale İlinde bu projeye başvuruda bulunan yatırımcıların tamamıyla yapılan anketlerle proje uygulamasının genel bir değerlendirilmesi yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Tarım Reformu Uygulama Projesi, Kırsal Kalkınma, Tarımsal Yatırım, Proje.

THE RURAL DEVELOPMENT PROJECTS WITHIN THE SCOPE OF “AGRICULTURAL REFORM IMPLEMENTATION PROJECT”: THE CASE OF VILLAGE BASED PARTICIPATORY INVESTMENT PROGRAM IN ÇANAKKALE PROVINCE

ABSTRACT

After 2000s in Turkey, some reforms have been made in the agricultural policies implemented since the planning period. The most important step taken in this issue is the Agricultural Implementation Program (ARIP) started to be implemented in 2000. The Village Based Participatory Investment Program (VBPIP) is an application implementing in 16 provinces as a pilot project within the context of the rural components of ARIP and

* Yrd.Doç. Dr. ,Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü
sibeltan@comu.edu.tr

providing 50% grant to project based agricultural investments. The most important goal of the project is to increase the potential benefiting from the international funds on rural development. In this study, a general evaluation of project implementation was made based on the questionnaires made with all investors applied to this project in Çanakkale Province.

Keywords: Agricultural Reform Implementation Project, Rural Development, Agricultural Investment, Project.

I. GİRİŞ

Türkiye İstatistik Kurumu rakamlarına göre 2008 yılı itibariyle Gayri Safi Milli Hasılanın (GSMH) %11,2'sini toplam nüfusun %25,0'ini, toplam istihdamın ise %26,8'ini tarım oluşturmakta olup, 3 milyon civarında tarım işletmesi mevcuttur (Anonim, 2009c). Dolayısıyla tarım ülkemizde ekonomik sektörler içerisindeki önemini korumaya devam etmektedir. Birçok ülkede olduğu gibi ülkemizde de tarım politikaları belirlenirken tarım kesiminde çalışanların refah seviyelerinin yükseltilmesi, sahip olunan ekonomik ve doğal kaynakların rasyonel bir şekilde yönetilmesi temel hedeftir. Türkiye'de etkili tarım politikalarının oluşumu ve uygulanmaya başlanması özellikle planlı dönemin başladığı 1960'lı yıllara dayanmaktadır. Bu dönemde tarım sektörüne yönelik destekleme politikaları uzun yıllar taban fiyat belirlenerek destekleme alımlarında bulunulması şeklinde yoğunlaşmış, daha sonra girdi destekleri, teşvik primi ödemeleri, hayvancılığı geliştirme destekleri, düşük faizli kredi temini, ürün bazında alternatif ürüne geçiş amaçlı verilen tazminat ödemeleri şeklinde olmuştur (Yalçınkaya ve ark., 2006:103). Serbest piyasa ekonomisine geçilen 1980'li yıllardan itibaren genel ekonomi politikaları açısından olduğu kadar tarım politikaları açısından da dönüm noktası olmuş ve tarım sektörüne yönelik uygulanan politikalarda önemli değişiklikler yapılmıştır. Bu dönemde, tarım piyasalarına destekleyici, koruyucu yöndeki devlet müdahalelerinin kapsamının daraltılması öngörülmüştür. Tarıma yapılan desteklemelerin yol açtığı bütçe yükü, desteklerin amaç kitleye ulaşmaması, kaynakların etkin kullanılmayışı, üretim ve piyasa dengelerinin kuruluşundaki aksamalar, Avrupa Birliği (AB), Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) ve Uluslararası Para Fonu (IMF) gibi dış oluşumlarla ilgili olan yükümlülükler dolayısıyla tarım politikalarında reform arayışlarına gidilmiştir (Eraktan, 200:97). Tarım politikalarında ilk reform sinyalleri 7. ve 8. Beş Yıllık Kalkınma Planlarında verilmiş olup, bu planlarda rekabetçi bir tarım sektörü, çiftçi kayıt ve tarımda bilgi sistemlerinin oluşturulması, tarım sigorta kanununun çıkarılması, kırsal kalkınma, tarım sanayi entegrasyonu, tarım satış kooperatiflerinin özleştirilmesi, tarım çerçeve kanunu çıkarılması, TKB'ye bağlı KİT'lerin özleştirilmesi gibi tarım politikası hedeflerinin altı çizilmiştir (Yavuz, 2006:49). Tarım politikalarında reform arayışlarında en önemli adımlardan biri de Tarım Reformu Uygulama Projesidir (Agricultural Reform

Implementation Project – ARIP). Proje Dünya Bankasıyla 2000 yılında yapılan 4631-TU nolu Ekonomik Reform Kredisi (Economic Reform Loan, ERL) anlaşması sonucu ortaya çıkmıştır (Anonim, 2009b). Türkiye’de 2001 yılında yürürlüğe giren Tarım Reformu Uygulama Projesi ile Dünya Bankasının temel hedefi, Dünya Ticaret Örgütü (WTO) kuralları ve AB’ye tam üyelik süreci çerçevesinde, Türkiye’de tarımın rekabet gücünü artıracak politika değişimlerini finanse etmektir (Akder, 2007:514). ARIP kapsamında tarım reformu; Doğrudan Gelir Desteği, fiyat ve girdi desteklerinin aşamalı olarak kaldırılması ve tarımdaki devlet işletmelerinin özelleştirilerek tarım ürünlerinin işlenmesi ve pazarlamasında hükümet müdahalesinin azaltılması üç ana unsur olarak projenin diğer bileşenlerini ortaya koymaktadır. Proje ile ilgili olarak 2004 yılında yapılan orta dönem gözden geçirme çalışmaları sonucunda, projeye yeni bileşenler eklenmiş ve 2008 yılı sonuna kadar uzatılmasına karar verilmiştir.

ARIP orta dönem değerlendirmeleri sonucunda eklenen bileşen Kırsal Kalkınma Bileşenidir. Son yıllarda dünyanın gündeminde kırsal kalkınma politikaları önem kazanmıştır. Bunun temelinde üç sebebi vardır. Birincisi global rekabet şartları altında kırsal bölgelerin kendi doğal kaynaklarını kullanarak bu rekabete uyum sağlaması, ikincisi kırsal kesimdeki kültür, turizm ve tarihi potansiyelin ortaya çıkarılması, üçüncüsü ise çevresel olumsuz etkilerin giderilmesidir (Fawson ve ark., 1998:522). Dünyadaki bu gelişmelere bağlı olarak Birleşmiş Milletler, Dünya Bankası, Avrupa Birliği, Gönüllü Kuruluşlar ve hükümetler kırsal kalkınma olgusuna daha fazla kaynak, bilgi ve zaman ayırma durumuna gelmiştir (Gülçubuk, 2006:69). Dolayısıyla dünyadaki gelişmelere paralel olarak Türkiye’nin kırsal kalkınma vizyonu 8. Beş Yıllık Kalkınma Planında; “Türkiye’nin uzun vadeli gelişme perspektifine paralel olarak, kırsal kalkınmada temel amaç; Temelde yerel potansiyel ve kaynakların değerlendirilmesini, doğal ve kültürel varlıkların korunmasını esas alarak, kırsal toplumun iş ve yaşam koşullarının kentsel alanlarla uyumlu olarak yöresinde geliştirilmesi ve sürdürülebilir kılınmasıdır” şeklinde belirlenmiştir (Anonim, 2006). ARIP’de Kırsal Kalkınma Bileşeni kapsamında 2004 yılında yapılan revizyonlarla arazi toplulaştırma çalışmalarının yapılması, kırsalda küçük ve orta ölçekli tarım işletmelerinin desteklenmesi (KBKYP), çiftçi kuruluşlarının ve seçilen bölgesel kooperatif birliklerinin kapasite oluşumlarını destekleyen, Çiftçi Örgütlerinin Kurumsal Yapısının Güçlendirilmesi Projesi (IRFO) ve Çevre Amaçlı Tarım Alanlarının Korunması Projesi (ÇATAK) projeye eklenen yeni bileşenler olmuştur (Anonim, 2009a).

Köy Bazlı Katılımcı Yatırım Programı (KBKYP), 16 ilde (Adıyaman, Ardahan, Artvin, Batman, Bolu, Burdur, Çanakkale, Denizli, Gümüşhane, Hatay, Karaman, Konya, Malatya, Niğde, Rize ve Tokat) pilot olarak uygulanan %50 hibe destekli bir kırsal kalkınma projesidir. Projenin

temel amaçları doğal kaynakların korunmasını dikkate alarak; kırsal alanda gelir düzeyinin yükseltilmesi, tarımsal üretim ile tarımsal sanayi entegrasyonunun sağlanması, kırsal alanda alternatif gelir kaynaklarının yaratılması, tarımsal alt yapının güçlendirilmesi, özellikle de uluslar arası fonları kullanmak için projeye dayalı yatırım potansiyelinin geliştirilmesidir. Proje kapsamında istihdama katkı sağlayan, özellikle kadın ve genç nüfusun girişimcilik düzeyini teşvik eden, yerel potansiyelin değerlendirilmesini sağlayan, üretici gelirlerini artıran ve çeşitlendiren nitelikteki projelerin desteklenmesi hedeflenmiştir (Anonim, 2005).

Türkiye'nin AB'ne tam üyelik sürecinde AB mali yardım mekanizması 2007-2013 yıllarını kapsayan yedi yıllık bir dönem için yeniden tanımlanmıştır. "Katılım Öncesi Yardım Aracı (Instrument for Pre-Accession-IPA)" olarak tanımlanan bu yeni uygulamayla, AB aday ve potansiyel aday ülkelere (aday ülkeler Hırvatistan, Türkiye ve Makedonya, potansiyel aday ülkeler ise Arnavutluk, Bosna Hersek, Kosova, Karadağ ve Sırbistan) yönelik mali yardım mekanizmasını tek bir hukuki çerçevede bir araya getirmiştir.

Dolayısıyla IPA'nın Kırsal Kalkınma Bileşeni çerçevesinde küçük ve orta ölçekli tarım işletmelerinin çeşitli fonlarla desteklenerek güçlendirilmesi ve rekabet şanslarının artırılabilmesi hedeflenmiştir. Daha önceki dönemlerde ülkemize aktarılan fonların etkin bir şekilde kullanılmayışı uluslar arası standartlarda proje hazırlama ve uygulama potansiyelinin yetersizliğinden kaynaklanmaktadır. Bu durum konunun önemini açıkça ortaya koymaktadır.

Bu çalışmada 2005-2008 yılları arasında pilot illerde uygulanan ve Dünya Bankası finansmanı ile desteklenen bir kırsal kalkınma programının (KBKYP) Çanakkale İli için genel bir değerlendirmesi yapılmıştır.

I. Materyal ve Yöntem

Çalışmanın popülasyonunu KBKYP'nin uygulandığı 2005-2008 yılları arasında Çanakkale Tarım İl Müdürlüğüne proje başvurusunda bulunan yatırımcılardır. Bu yıllar arasında KBKYP kapsamında 105 proje önerisi sunulmuş bunlardan 40 tanesi hibe almaya hak kazanmış, 65 tanesi ise hibeden faydalanamamıştır. Çalışmanın materyalini projesi kabul edilen veya edilmeyen yatırımcıların tamamıyla yapılan anketler oluşturmaktadır. Aynı kişi veya kuruma ait birden çok proje önerisi varsa hepsi çalışmaya dahil edilmiştir. Ayrıca Tarım İl Müdürlüğü kayıtları ve Teşkilatlanma ve Destekleme Genel Müdürlüğü (TEDGEM) kayıtları destekleyici olarak kullanılmıştır. Anket sonuçları sayı ve yüzde olarak değerlendirilmiştir.

II. Türkiye’de KBKYP

KBKYP daha öncede bahsedildiği gibi 16 ilde pilot olarak uygulanan Dünya Bankası kaynaklı bir kırsal kalkınma projesidir. Program ilk olarak 2005 yılında başlamış olup, 2008 yılına kadar üç etap olarak uygulanmıştır (I. Etap, 23 Ağustos 2005 Tarihli ve 25915 Sayılı Resmi Gazetede, II. Etap, 9 Mayıs 2006 Tarihli ve 26163 Sayılı Resmi Gazetede, III. Etap ise 18 Nisan 2007 Tarihli ve 26497 Sayılı Resmi Gazetede yayınlanan yönetmelikler kapsamında yürürlüğe girmiştir). Türkiye’de üç etapta 343 ekonomik yatırım projesi ve 160 alt yapı projesi olmak üzere toplam 503 proje hibe almaya hak kazanmıştır. Çanakkale’de ise üç etap boyunca 6 alt yapı projesi, 34 ekonomik yatırım projesi olmak üzere toplam 40 proje hibe almaya hak kazanmıştır. Türkiye’deki toplam proje sayısı içerisinde Çanakkale’nin payı birinci etapta %6, ikinci etapta %10, üçüncü etapta %8 ve genel toplam içerisinde ise %8 olmuştur.

Çizelge 1. Türkiye’de Etaplar İtibariyle Toplam Proje Sayıları, Kullanılan Fon Miktarları (Çanakkale’nin Türkiye İçindeki Payı)

ETAP		Proje Sayısı				Ayrılan Fon Miktarı (Bin TL)			
		EY	AY	TOP.	%	EY	AY	TOP.	%
I.	Çanakkale	4	4	8	6	636	312	948	7
	TÜRKİYE	40	102	142	100	5.003	9.469	14.472	100
II.	Çanakkale	8	2	10	10	1.125	523	1.649	11
	TÜRKİYE	55	47	102	100	8.368	6.549	14.917	100
III.	Çanakkale	22		22	8	3.705	0	3.705	10
	TÜRKİYE	248	11	259	100	35.928	2.636	38.564	100
TOPLAM	TÜRKİYE	343	160	503	100	49.299	18.654	67.953	100

Kaynak: TKB, TEDGEM, Kayıtları (2005-2008).

Bu projeler için Türkiye’de kullanılan fon miktarı toplam 67.953 bin TL olup, Çanakkale’ye bu fonlardan ayrılan miktar 6.302 bin TL dir. Çanakkale toplam proje bütçesinin birinci etapta %7’sini, ikinci etapta %11’ini ve üçüncü etapta ise %10’unu kullanmıştır. Toplamda KBKYP için ayrılan bütçeden 16 il içerisinde Çanakkale’nin aldığı pay %9’dur. Burada verilen rakamlar yatırımın yalnızca %50’si için verilen hibe miktarını kapsamaktadır. Projelerde %50 öz kaynak kullanılması ön şarttır.

II. Çanakkale’de KBKYP

Çanakkale’de üç etapta 10 altyapı yatırım projesi 95 ekonomik yatırım projesi olmak üzere toplam 105 proje başvurusu yapılmıştır. Yapılan başvurulardan 6 alt yapı projesi 34 ekonomik yatırım hibe almaya hak kazanmıştır. Dolayısıyla teklif edilen projelerde kazanma oranı %38’dir.

Hibe almaya hak kazanan projelerin %15'i altyapı yatırım projesi, %85'i ise ekonomik yatırım projesidir.

4.1. Yatırım Konusuna Göre Projelerin Dağılımı

KBKYP'nın temel hedeflerinden biri uygulanan illerde yerel üretim potansiyelinin değerlendirilmesi ve İl Mastır Planlarında belirlenen önceliklere uygun konuların seçilmesi olarak belirlenmiştir. Çanakkale ilinde teklif edilen projeler incelendiğinde proje konusu olarak ilk dört sırayı soğuk hava depoları ve meyve işleme (%23), süt ve süt ürünleri (%22), zeytin ve zeytinyağı (%13) ve su ürünleri işleme ve depolama tesisleri (%10) oluşturmaktadır. Yatırım konusuna göre hibe almaya hak kazanan projeleri inceleyecek olursak; teklif edilen projelerden hibe alma oranı sırasıyla zeytin ve zeytinyağı (%20), süt ve süt ürünleri (%17), Meyve işleme (%12), sebze işleme (%8) dir.

Çizelge 2. Çanakkale İlinde Yatırım Konusuna Göre Projelerin Dağılımı

YATIRIM KONUSU	Kazanan		Kazanamayan		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Soğuk Hava Deposu, Meyve İşleme	5	12	20	31	25	23
Süt ve Süt Ürünleri	7	17	16	24	23	22
Zeytin ve Zeytinyağı	8	20	6	9	14	13
Sebze İşleme	3	8	7	11	10	10
Su Ürünleri	1	3	5	7	6	6
Karma Yem	0	0	3	5	3	3
Un Fabrikası	2	5	1	2	3	3
Bakliyat Paketleme	2	5	0	0	2	2
Organik Ürün	3	7	0	0	3	3
Sera	2	5	1	2	3	3
Bal Ambalajlama	1	3	0	0	1	1
TOPLAM EKONOMİK	34	85	59	91	93	89
Kanalizasyon	4	10	2	3	6	6
Sulama	0	0	4	6	4	3
Yol Yapımı	2	5	0	0	2	2
TOPLAM ALT YAPI	6	15	6	9	12	11
GENEL TOPLAM	40	100	65	100	105	100

Kaynak: Çanakkale Tarım İl Müdürlüğü Kayıtları (2005-2008).

İlin yerel üretim potansiyeli düşünüldüğünde meyve sebze işleme, süt ve süt ürünleri, zeytin ve zeytinyağı tesisleri ile ilgili yatırımlar proje hedeflerine uygundur. Fakat Çanakkale'nin kıyı şeridi uzunluğu ve su ürünleri potansiyeli düşünüldüğünde su ürünleri konusunda teklif edilen ve

hibe almaya hak kazanan proje sayısı (%3) yeterli olmadığını söylemek mümkündür.

4.2. İlçelere Göre Proje Dağılımı

En fazla proje teklifi yapılan ilçeler sırasıyla Biga (%15), Merkez (%14), Gökçeada (%12), Ezine (%10) ve Bayramiç (%9) dir. Hibe almaya hak kazanan projelerin ilçelere göre sıralaması ise Biga (%20), Ezine ve Ayvacık (%15), Merkez ve Gökçeada (%13) dür. Proje teklifinin en az olduğu ilçeler ise Çan, Bozcaada ve Eceabat'tır. Proje konusu ve yatırım yerleri arasında bir karşılaştırma yapacak olursak Biga'da süt ve süt ürünleri konulu projelerin, Ezine ve Ayvacıkta zeytinyağı projelerinin, Bayramiç'de ise soğuk hava depoları ve meyve işleme projelerinin kabul edildiği görülmektedir. Bu açıdan da bakıldığında yatırım yerleri ile proje konuları arasında uyumlu bir dağılım olduğu görülmektedir.

Çizelge 3. Çanakkale İlinde İlçelere Göre Projelerin Dağılımı

YATIRIM YERİ	Kazanan		Kazanmayan		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Biga	8	20	8	12	16	15
Merkez	5	13	10	15	15	14
Gökçeada	5	13	8	12	13	12
Ezine	6	15	5	8	11	10
Bayramiç	3	7	7	11	10	9
Lapseki	1	3	8	12	9	9
Ayvacık	6	15	2	3	8	8
Yenice	0	0	6	9	6	6
Gelibolu	1	3	5	8	6	6
Eceabat	4	8	1	2	5	5
Bazcaada	0	0	5	8	5	5
Çan	1	3	0	0	1	1
TOPLAM	40	100	65	100	105	100

Kaynak: Çanakkale Tarım İl Müdürlüğü Kayıtları (2005-2008).

4.1. Yatırımcıların Yaş, Eğitim ve Meslek Durumları

Proje teklifinde bulunan yatırımcıların yaş, meslek ve eğitim durumları çizelge 4'de verilmiştir. Proje teklifinde bulunan yatırımcıların %39'u 31-40 yaş diliminde, %23'ü 41-50 yaş diliminde yer almaktadır. 30 yaş altındaki yatırımcıların oranı %10, 65 yaş üzerindeki yatırımcıların oranı ise %11'dir. Yatırımcıların mesleki olarak dağılımı incelendiğinde en büyük payı %50 ile iş adamları almaktadır. Ziraat mühendisleri ve ziraat teknisyenlerinin oranı %19, çiftçilikle uğraşanların oranı ise yalnızca %9 dur. Hedef kitle olarak özellikle örgütlü üretici hedeflendiği için yatırımcıların mesleği açısından proje hedeflerine ulaşıldığı söylenemez. Yatırımcıların eğitim durumları

incelendiğinde %52 üniversite mezunu, %30 lise, %10, ortaokul, %5 ilkokul ve %3 ise lisan üstü eğitim almış olduğu görülmektedir.

Çizelge 4. Yatırımcıların Yaş Meslek ve Eğitim Durumları

YAŞ	SAYI	%	MESLEK	SAYI	%	EĞİTİM	SAYI	%
20-30	10	10	Çiftçi	9	9	İlkokul	5	5
31-40	41	39	Ziraat Müh. Ve Tek.	20	19	Ortaokul	11	10
41-50	24	23	İş Adamı	53	50	Lise	31	30
51-60	18	17	Esnaflar	7	7	Üniversite	55	52
65+	12	11	Diğer	16	15	Lisans üstü	3	3
TOPLAM	105	100	TOPLAM	105	100	TOPLAM	105	100

Kaynak: Anket Sonuçları

Bu tabloyu özetleyecek olursak proje başvurusunda bulunan kişilerin genç eğitilmiş ve genelde iş dünyasında belli bir başarıya ulaşmış kişilerden oluştuğunu söylemek mümkündür.

4.1. Projelerin Yatırım Yeri ve Yatırımcıların Niteliğine Göre Dağılımı

Toplam teklif edilen projelerin yatırım yeri niteliğine göre dağılımına bakacak olursak yatırım yeri olarak en fazla ilçe merkezleri (%44) ön plana çıkmıştır. Köy merkezleri için yapılan yatırım teklifleri %34, il merkezleri %12, beldeler ise %10'dur. Konuya hibe almaya hak kazanan projeler açısından bakacak olursak. İlçe merkezli yatırımlar %43, köy merkezli %30, beldeler %15, il merkezlerinde hibe almaya hak kazanan projeler ise %12'dir. Projenin hedefinin adından da anlaşılacağı gibi köy bazlı yatırımların desteklenmesi olduğu düşünülürse yatırım yeri niteliği bakımından elde edilen sonuçlar olumludur.

Çizelge 5. Projelerin Yatırım Yeri ve Yatırımcının Niteliğine Göre Dağılımı

Yat. Yer. Nitelik	Kazanan		Kazanamayan		Toplam		Yatırımcı Nitelik	Kazanan		Kazanamayan		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%		Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Köy	12	30	24	36	36	34	Birey	0	0	2	3	2	2
Belde	6	15	5	8	11	10	Şirket	29	72	55	85	84	80
İlçe	17	43	29	45	46	44	Koop.	5	13	2	3	7	7
İl	5	12	7	11	12	12	Diğer	6	15	6	9	12	11
Toplam	40	100	65	100	105	100	Toplam	40	100	65	100	105	100

Kaynak: Anket Sonuçları

Tablonun 2. Kısmında yatırımcıların niteliğine göre projelerin dağılımı verilmiştir. Projede yatırımcı olarak örgütlü çiftçiler hedeflenmiştir. Fakat teklif edilen projelerin %80'i şirket, %11'i, kaymakamlık köylere hizmet götürme birlikleri ve diğer yatırımcılar, %7'si kooperatifler, %2'si ise bireysel başvurulardır. Hibe almaya hak kazanan projelerin ise %72'si şirket, %15'i diğer (kaymakamlık ve Köylere Hizmet Götürme Birlikleri), %13'ü kooperatiflerdir. Birey olarak başvurusu yapılan iki yatırım projesi de hibe almaya hak kazanamamıştır.

4.3. Proje Hazırlama Potansiyeli ve Projelerin Kabul Edilmeme Sebepleri

Bu program uygulanırken ulaşılmak istenen hedeflerden biri de uluslar arası standartlarda proje hazırlama potansiyelinin geliştirilmesidir. Bu bağlamda toplam teklif edilen projelerin %53'ü profesyonel danışmanlar tarafından, %39 yatırımcının kendisi tarafından, %8 ise diğer kişi ve kurumlar tarafından hazırlanmıştır. Kabul edilen projelerin ise %60' danışmanlar, %32 kendisi, %8'i ise diğer kişiler ve kurumlar tarafından hazırlanmıştır.

Çizelge 6. Projelerin Hazırlayan Kişilere Göre Dağılımı

Projeyi Hazırlayan	Kazanan		Kazanmayan		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Kendim	13	32	28	43	41	39
Danışman	24	60	32	49	56	53
Diğer	3	8	5	8	8	8
Toplam	40	100	65	100	105	100

Kaynak: Anket Sonuçları

Çalışmanın başında 2005-2008 yılları arasında üç uygulama döneminde Çanakkale ilinde toplam 105 proje başvurusu yapıldığı bunlardan sadece 40'ının hibe almaya hak kazandığını belirtilmişti. Kabul edilmeyen projelerde projenin ret ediliş sebepleri incelendiğinde en önemli ret sebebi projelerin uygun formatta hazırlanmamasıdır (%33). Bütçe kısıtı (%26), izin ve ruhsatların tamamlanmaması (%23), proje konusunun uygun olmaması (%18) projelerin reddedilmesindeki diğer sebepler olarak belirlenmiştir.

Çizelge 7. Kabul Edilmeyen Projelerin Reddedilme Sebepleri

Projenin Ret Sebebi	Sayı	%
Uygun Olmayan Format	21	33
Uygun Olmayan Konu	12	18
İzin ve Ruhsat	15	23
Bütçe Kısıtı	17	26
Toplam	65	100

Kaynak: Anket Sonuçlar

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Dünya Bankası ile imzalanan borçlanma anlaşması kapsamında uygulanan Tarım Reformu Uygulama Projesi (ARIP) 2001 yılında başlamış ve 2008 yılında sona ermiştir. Köy Bazlı Katılımcı Yatırım Programı (KBKYP) ise ARIP'in Kırsal Kalkınma Bileşeni kapsamında uygulanan bir kırsal kalkınma projesidir. Projenin en önemli amacı kırsal kesimde projeye dayalı yatırım bilincinin oluşturulması ve bu konuda verilecek uluslararası fonlardan faydalanma potansiyelinin geliştirilmesidir. KBKYP 2005 yılında başlamış üç etap uygulanmış ve 2008 yılında sonuna kadar devam etmiştir. Üç etapta Türkiye'de 160 alt yapı ve 343 ekonomik yatırım projesi olmak üzere toplam 503 proje hibe almaya hak kazanmıştır. Çanakkale'de üç etapta 10 altyapı yatırım projesi 95 ekonomik yatırım projesi olmak üzere toplam 105 proje başvurusu yapılmıştır. Yapılan başvurulardan 6 alt yapı projesi 34 ekonomik yatırım projesi olmak üzere toplam 40 proje hibe almaya hak kazanmıştır.

KBKYP'nın temel hedeflerinden biri uygulanan illerde yerel üretim potansiyelinin değerlendirilmesi ve İl Master Planlarındaki önceliklere uygun konuların seçilmesi olarak belirlenmiştir. Çanakkale ilinde yatırım konusuna göre hibe almaya hak kazanan projelerin %20'si süt ve süt ürünleri, %18'i soğuk hava depoları ve meyve işleme tesisleri, %12'si ise sebze işleme tesisleridir. Bu projeler ilin üretim potansiyeline uygundur. Fakat hibe almaya hak kazanan projelerin sadece %3'ü su ürünleri depolama ve işleme tesisleri ile ilgilidir. İlin su ürünleri potansiyeli düşünüldüğünde bu oranın düşük olduğunu söylemek mümkündür. Bundan uygulanacak kırsal kalkınma projelerinde su ürünleri konusunun teşvik edilmesi gerekmektedir.

Projelerin ilçelere göre sıralaması ise Biga (%20), Ezine ve Ayvacık (%15), Merkez ve Gökçeada (%13) dür. Proje teklifinin en az olduğu ilçeler ise Çan, Bozcaada ve Eceabat'tır. Proje konusu ve yatırım yerleri arasında bir karşılaştırma yapacak olursak Biga'da süt ve süt ürünleri konulu projelerin, Ezine ve Ayvacıkta zeytinyağı projelerinin, Bayramiç' de ise soğuk hava depoları ve meyve işleme projelerinin kabul edildiği görülmektedir. Bu

açından da bakıldığında yatırım yerleri ile proje konuları arasında bir uyum olduğu görülmektedir. Bozcaada ve Eceabat'ta proje oranının düşük olmasının sebebi bu bölgelerde doğal sit alanı olması nedeni ile izin ve ruhsat işlemlerindeki zorluklardan kaynaklanmaktadır. Bu konuda yayınlanacak yönetmeliklerde bu tip istisnai durumların göz önünde bulundurulması bu tip projelerin uygulanabilirliğini kolaylaştıracaktır.

Proje teklifinde bulunan yatırımcıların %39'u 31-40 yaş diliminde, %23'ü 41-50 yaş diliminde yer almaktadır. 30 yaş altındaki yatırımcıların oranı %10, 65 yaş üzerindeki yatırımcıların oranı ise %11'dir. Yatırımcıların %52'si üniversite, %30'u lise, %10'u ortaokul, %5'i ilkokul mezunudur. Mesleki olarak ise yatırımcıların %50'si iş adamı, %19'u ziraat mühendisi ve teknisyeni, %9'u ise çiftçilerdir. Eğitim ve yaş grubu olarak ilgili yatırımcıları genç ve eğitim seviyesinin yüksek olması olumludur. Fakat hedef kitle olan mesleği çiftçilik olanların oranı düşüktür. Aktarılan fonlardan iş adamlarının daha çok faydalanması proje hedefleri açısından arzu edilen bir durum değildir. Bu konuda özellikle tarımsal amaçlı kooperatiflerin konuya ilgisini artırmak gereklidir.

Projenin isminden de anlaşılacağı gibi yatırım yeri olarak öncelikli olarak köyler hedeflenmiştir. Çanakkale'deki projelerin %44 ilçe merkezi, %34'ü köy, %12'i il merkezi ve %10'u beldelerdir. Yine yatırım yerinin niteliği bakımından hedeflere uygun sonuçlar elde edildiği söylenebilir. Projede yatırımcı olarak örgütlü çiftçiler hedeflenmiştir. Hibe almaya hak kazanan projelerin ise %73'ü şirket, %15'i kaymakamlık ve köylere hizmet götürme birlikleri, %13'ü ise kooperatiflerdir. Birey olarak başvurusu yapılan iki yatırım projesi de hibe almaya hak kazanamamıştır. Yatırımcı olarak kooperatiflerin oranının yüksek olması arzu edilirken bu hedefe ulaşıldığını söylemek mümkün değildir.

Bu program uygulanırken ulaşılmak istenen hedeflerden biri de uluslar arası standartlarda proje hazırlama potansiyelinin geliştirilmesidir. Bu bağlamda kabul edilen projelerin %60'ı danışmanlar, %33 kendisi, %8'i ise diğer kişiler ve üniversiteler aracılığı ile hazırlanmıştır. Bu konuda üniversiteler ve diğer araştırma kurumlarıyla işbirliğinin artırılması projelerde kaliteyi artırıcı rol oynayacaktır. Reddedilen projelere bakıldığında en önemli sebep olarak uygun formatta proje hazırlayamamak gelmektedir (%33). Dolayısıyla ülke genelinde yapılacak eğitimlerle oluşturulacak potansiyel uluslar arası fonlardan faydalanma etkinliğini artıracaktır.

KAYNAKLAR

AKDER, A. H. 2007. Policy formation in the process of implementing agricultural reform in Turkey. International Journal of

Agricultural Resources, Governance and Ecology Vol.6 Issue: 4/5: 514-532.

ANONİM, 2005. Köy Bazlı katılımcı Yatırım Programı Uygulama Rehberi. T.C. Tarım Ve Köyişleri Bakanlığı, Teşkilatlanma ve Destekleme Genel Müdürlüğü. Ankara.

ANONİM, 2006 . <http://www.mevzuat.dpt.gov.tr/ypk/>

ANONİM, 2008, T.C. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Çanakkale Tarım İl Müdürlüğü Kayıtları, Ankara.

ANONİM, 2008, T.C. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Teşkilatlanma ve Destekleme Genel Müdürlüğü Kayıtları, Ankara.

ANONİM, 2009a. <http://www.arip.org.tr>

ANONİM, 2009b. <http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/23320.html>

ANONİM, 2009c. <http://www.tuik.gov.tr> (15. 02. 2009)

ERAKTAN, G. 2001. Tarım Politikası Temelleri ve Türkiye’de Tarımsal Destekleme Politikası, Uzel Yayınları: ISBN: 975-8437-01-1. s: 97. İstanbul.

FAWSON, C., THILMANY, D. and John E. KETH. 1998.

Employment Stability and the Role of Sectoral Dominance in Rural Economies, American Journal of Agricultural Economics. Vol. 80, No. 3 / 521-533.

GÜLÇUBUK, B. 2006. Kırsal Kalkınma. s: 69-94. Editör: F. Yavuz. Türkiye’de Tarım. T.C. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Strateji Geliştirme Başkanlığı, Ankara.

YALÇINKAYA, N., YALÇINKAYA, M.H. ve ÇILBANT, C. 2006. Avrupa Birliği’ne Yönelik Düzenlemeler Çerçevesinde Türk Tarım Politikaları ve Sektörün Geleceği Üzerine Etkisi, Manisa Celal Bayar Üniv. Yönetim ve Ekonomi Dergisi, Cilt:13, Sayı:2 98-118, Manisa.

YAVUZ, F. 2006. Türkiye’de Tarım Politikaları. s: 43-67. Editör: F. Yavuz. Türkiye’de Tarım. T.C. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Strateji Geliştirme Başkanlığı, Ankara.